

โครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยเพื่อการค้าและการอนุรักษ์

“ปลาปล้องอ้อย ปลาสวยงามพื้นเมืองของไทย ถูกใจคนทั่วโลก”

ที่มาความสำคัญของโครงการ

โครงการพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยเพื่อการค้าและการอนุรักษ์ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดสตูลนั้น เนื่องจากในอดีตกว่า 15-20 ปีที่ผ่านมา จังหวัดสตูลจัดเป็นแหล่งรวบรวมปลาปล้องอ้อยที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งปลาที่รวบรวมได้จะส่งจำหน่ายในตลาดปลาสวยงามทั้งในและต่างประเทศ สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่และเพิ่มมูลค่าการส่งออกปลาสวยงามของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันปลาปล้องอ้อยในแหล่งน้ำธรรมชาติในจังหวัดสตูลมีจำนวนลดลงอย่างมากเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ทำการเกษตรรวมทั้งการใช้ยาและสารเคมีทำการเกษตรซึ่งส่งผลกระทบต่อปลาปล้องอ้อยเป็นอย่างมาก

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดสตูล เล็งเห็นถึงความด้วยความสำคัญของปลาปล้องอ้อยที่เป็นปลาสวยงามพื้นเมืองที่มีศักยภาพทางการตลาดและความสำคัญต่อระบบนิเวศซึ่งจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงได้ทำการสำรวจและรวบรวมพันธุ์ปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูล มาเลี้ยงในบ่อคอนกรีตเพื่อศึกษาวิจัยหาวิธีการเพาะพันธุ์ในปี 2560 จนสามารถเพาะพันธุ์ปลาปล้องอ้อยได้สำเร็จเป็นครั้งแรก ในปี 2562 ความสำเร็จดังกล่าวยังเป็นแค่ความสำเร็จในเบื้องต้น ซึ่งศูนย์ฯ จะต้องศึกษาวิจัยต่อไปในด้านต่างๆ ต่อไป เพื่อพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยให้มีประสิทธิภาพในเชิงพาณิชย์และสามารถปล่อยพันธุ์ปลาปล้องอ้อยคืนสู่ธรรมชาติเพื่ออนุรักษ์ไว้ในแหล่งน้ำของจังหวัดสตูลต่อไป

ลักษณะทั่วไปของปลาปล้องอ้อย

ปลาปล้องอ้อยเป็นปลาน้ำจืดขนาดเล็กจำพวกหนึ่ง ในวงศ์ปลาหมอแท้ (Cobitidae) เช่นเดียวกับปลาหมอ ปลาค้อ และปลารากกล้วย ใช้ชื่อสกุลว่า *Pangio* มีลักษณะเด่นสำคัญ คือมีรูปร่างลำตัวยาวประมาณ 8-10 เซนติเมตร มีสีน้ำตาลดำสลับกับสีเหลืองเป็นปล้อง ๆ แต่มีลักษณะรูปแบบของสีแตกต่างกันไปตามแต่ละชนิด ลำตัวแบนข้าง ท้องมน คอดหางกว้าง หัวเล็กปลายหู ปากเล็กอยู่ต่ำ ตาเล็ก มีกระดูกเป็นหนามอยู่ใต้ตา เกือบเล็กมาก ครีบหลังและครีบกันอยู่ค่อนข้างไปทางหาง มีการเคลื่อนไหวที่แลดูคล้ายการเลื้อยของงู มีความสำคัญในแง่ของการเป็นปลาสวยงาม โดยเฉพาะชนิด *Pangio kuhlii* และ *Pangio myersi* เนื่องจากเป็นปลาที่มีความแปลก สวยงาม หายาก เลี้ยงง่าย มีนิสัยรักสงบ สามารถเลี้ยงในตู้พรรณไม้น้ำ หรือเลี้ยงร่วมกับปลาชนิดอื่น ๆ ได้

Pangio kuhlii

Pangio myersi

การแพร่กระจายพันธุ์

พบกระจายพันธุ์ในภูมิภาคอินโดจีน อินเดีย, พม่า, ไทย, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย จนถึงหมู่เกาะซุนดา (seriouslyfish.com, 2564) ในประเทศไทยมีการกระจายพันธุ์ค่อนข้างจำกัด โดยพบมากในพื้นที่ภาคใต้ จังหวัดสตูล ตรัง สงขลา พัทลุงและบริเวณพื้นที่พรุในจังหวัดนราธิวาส ในภาคตะวันออกพบที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด (นณณ์, 2554) ชนิดที่พบโดยส่วนใหญ่ในภาคใต้และภาคตะวันออกเป็นชนิด *Pangio myersi* ส่วนที่พบในป่าพรุโต๊ะแดง จังหวัดนราธิวาส เป็นชนิด *Pangio semicincta*

Pangio myersi

Pangio semicincta

แหล่งที่อยู่อาศัย

ปลาปล้องอ้อย อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำไหลเอื่อย เช่น ลำห้วย ลำธาร หรือป่าพรุ ที่มีร่มเงาของต้นไม้ หรือมีพรรณไม้น้ำ หญ้า วัชพืช รากไม้ หรือใบไม้ทับถม เพราะมีนิสัยชอบหลบอยู่รวมกันเป็นฝูงในที่มืด เช่น ใต้ใบไม้ รากไม้ โพรงไม้ มีอัตราส่วนเพศผู้ต่อเพศเมียเท่ากับ 1:1.10 (กาญจนา และพิสิฐ, 2547)

อาหารและการกินอาหาร

ปลาปล้องอ้อยปล้องอ้อยจัดเป็นปลากินเนื้อ หากินบริเวณหน้าดิน อาหารของปลาปล้องอ้อยเป็นแพลงก์ตอนสัตว์ ไรน้ำ ตัวอ่อนแมลงน้ำ (สุจินต์ และอรุณี, 2552) และสัตว์หน้าดิน เช่น หนอนแดง รวมทั้งเศษซากเน่าเปื่อย โดยจะออกหากินในเวลาากลางคืน ส่วนกลางวันจะมีนิสัยชอบหลบซ่อนอยู่ใต้ใบไม้ (กิตติภพ,

2555) และจากการศึกษาองค์ประกอบของอาหารในกระเพาะอาหารที่มีรูปร่างเป็นถุงตรง ประกอบด้วยแพลงก์ตอนสัตว์ ร้อยละ 35.80 ตัวอ่อนแมลงร้อยละ 25.50 อินทรีย์วัตถุเน่าเปื่อยและอื่น ๆ ร้อยละ 38.70 (ศุภชัยวิชัย และพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดตราด, 2562)

ปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูล

ในอดีตพื้นที่จังหวัดสตูลมีปลาปล้องอ้อยชุกชุม และจัดเป็นแหล่งจับและรวบรวมปลาปล้องอ้อยจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของประเทศไทย มีการส่งปลาปล้องอ้อยสู่ตลาดปลาสวยงามทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีความต้องการซื้อในตลาดปลาสวยงาม ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้และสร้างมูลค่าทางการค้าแก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อยู่อาศัยของปลาปล้องอ้อยเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้จำนวนปลาปล้องอ้อยมีจำนวนลดน้อยลงมาก ผลการจับปลาในแต่ละวันไม่คุ้มต่อการลงแรงจึงทำให้ไม่มีผู้ประกอบอาชีพจับและรวบรวมปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูลอีกเลย

จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าว ศุภชัยวิชัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดสตูลจึงได้ทำการสำรวจและรวบรวมปลาปล้องอ้อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่จังหวัดสตูลในปี 2561-2563 เพื่อศึกษาหาแนวทางการเพาะเลี้ยงปลาปล้องอ้อยในเชิงพาณิชย์และเพื่อการอนุรักษ์ จากการสำรวจพบปลาปล้องอ้อยเพียง 1 ชนิดคือ *Pangio myersi* ซึ่งเป็นชนิดเดียวกับที่พบในพื้นที่ภาคตะวันออกของไทย และเป็นชนิดที่นิยมเลี้ยงเป็นปลาสวยงามและมีความต้องการของตลาดสูง โดยพบแพร่กระจายอยู่ในพื้นที่ อ. ละงู อ.ท่าแพ อ.ควนโดน อ.ควนกาหลง และ อ. มะนัง

ปลาปล้องอ้อย Giant kuhli, *Pangio myersi* (Harry, 1949) ที่พบในจังหวัดสตูลมีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ ลำตัวมีแถบสีน้ำตาลเข้มขนาดใหญ่สลับกับแถบสีเหลืองขนาดเล็กเป็นปล้อง มีรูปร่างลำตัวยาวแบนข้างเล็กน้อย หัวเล็กทู่ ปากอยู่ต่ำ มีหนวดสั้น ๆ 4 คู่ อยู่บริเวณขากรรไกรบน ๒ คู่ บริเวณขากรรไกรล่าง ๑ คู่ และบริเวณจมูก ๑ คู่ มีเกล็ดแบบ cycloid ขอบเกล็ดเรียบมีลักษณะ บางใส เกล็ดมีขนาดเฉลี่ย ๐.๒๒ มิลลิเมตร ตากลมเล็ก ท้องมน คอดหางกว้าง ครีบหลังและครีบกันอยู่ค่อนข้างไปทางปลายหาง ขนาดใหญ่สุดความยาวประมาณ 9-10 เซนติเมตร

การรวบรวมปลาปล้องอ้อยในจังหวัดสตูลใช้วิธีการใช้เหยื่อล่อให้ปลาออกจากที่หลบซ่อนแล้วตักด้วยสวิงตาถี่ โดยสามารถรวบรวมได้มากในช่วงฤดูฝน ในเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นฤดูผสมพันธุ์วางไข่ของปลาปล้องอ้อย ในช่วงฤดูแล้งแหล่งอาศัยของปลาปล้องอ้อยส่วนใหญ่จะมีน้ำน้อยหรือน้ำแห้ง ปลาปล้องอ้อยจะฝังตัวอยู่ในพื้นดินโคลนที่เป็นโพรงที่มีน้ำ จึงทำการรวบรวมได้ยากกว่าช่วงฤดูฝน

สถิติการส่งออกและราคาปลาล້องอ้อย

โดยจากการสำรวจข้อมูลการส่งออกปลาสวยงาม 20 อันดับแรกของประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2543 มีการส่งออกปลาล້องอ้อยมากเป็นอันดับที่ 6 จำนวน 498,720 ตัว มีมูลค่าการส่งออกกว่า 2.18 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2544 ส่งออกเป็นอันดับที่ 9 ในปี พ.ศ. 2545 ส่งออกอันดับที่ 18 และในปี พ.ศ. 2546 ส่งออกอันดับที่ 18 หลังจากนั้นเป็นต้นมา การส่งออกปลาล້องอ้อยลดลงจนไม่ติดอันดับ 20 (สถาบันวิจัยสุขภาพสัตว์น้ำจืด, 2562)

ในส่วนราคาขายปลาล້องอ้อย เนื่องจากในปัจจุบันปลาล້องอ้อยเป็นปลาที่หายากมากขึ้นและยังไม่สามารถเพาะพันธุ์ได้ ปลาที่ขายทั้งหมดเป็นปลาที่จับจากธรรมชาติ ทำให้มีราคาที่สูงขึ้น โดยมีราคาขายส่งตัวละ 7-9 บาท ราคาขายปลีกในประเทศตัวละ 15-20 บาท (บริษัทไทยเจียนหวู่ จำกัด, 2563) และในต่างประเทศมีราคาขายปลีกตัวละ 3.99-4.19 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 124-131 บาทต่อตัว (Aquariumfish.net, 2020)

แนวทางการพัฒนาการเพาะเลี้ยงปลาล້องอ้อย

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดสตูล ดำเนินการสำรวจและรวบรวมพันธุ์ปลาล້องอ้อยและนำมาทดลองเลี้ยงในบ่อคอนกรีตเพื่อเป็นพ่อแม่พันธุ์เป็นระยะเวลา 3 ปี จนปลาล້องอ้อยมีความสมบูรณ์เพศในบ่อเลี้ยง และได้ทดลองเพาะพันธุ์ปลาล້องอ้อยโดยใช้วิธีการฉีดฮอร์โมน busserelin acetate ร่วมกับ ยาเสริมฤทธิ์ Domperidone แล้วปล่อยให้ปลาผสมพันธุ์วางไข่เอง จนประสบความสำเร็จและสามารถผลิตพันธุ์ปลาล້องอ้อยรุ่น F1 ได้แล้วในเบื้องต้น ในปีงบประมาณ 2564 ศูนย์ ฯ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการเพาะพันธุ์และอนุบาลที่มีประสิทธิภาพเพื่อรวมเป็นองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยงปลาล້องอ้อยสามารถเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและผู้สนใจเพาะเลี้ยงปลาล້องอ้อยเพื่อการค้า ซึ่งจะทำให้มีการเพาะเลี้ยงอย่างแพร่หลายเพิ่มผลผลิตปลาล້องอ้อยเพียงพอต่อความต้องการของตลาด สร้างความเข้มแข็งในธุรกิจปลาสวยงามของประเทศได้อย่างยั่งยืน และเป็น การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่นมิให้สูญพันธุ์ต่อไป

นายณัฐพงษ์ เพชรฤทธิ์
นักวิชาการประมงชำนาญการ